

ORADEA-MARE (NAGYVÁRAD)
4 Octombře st. v.
16 Octombře st. n.

Ese in fie-care duminēca.
Redacțiunea in
Közép-utca nr. 395.

Nr. 74.

ANUL XVII.
1881.

Prețul pe un an 10 fl.
Pe $\frac{1}{2}$ de an 5 fl.; pe $\frac{1}{4}$
de an 2 fl. 70 cr.
Pentru România 2 galbeni.

După două-deci și cinci de ani.

— Novelă. —

I.

Eră în spre seră.

Pe stradele orașului Baia-mare, unde începe istoria noastră, publicul grupat în diferite societăți mergea spre livada de lângă oraș, spre a se recori acolo după nădușela unei zile frumoșe de veră.

Publicul de asta-dată se compunea mare parte din români, căci tocmai zilele acele se ținea acolo o adunare culturală națională, care întrunise numeroși români din părțile sătmărene, chio-rene și sělăgene.

Eră interesant a vedé adunată în acel oraș o inteligență română atât de numărösă. Preoți în costum și în haine civile, inteligenți mireni, dame frumoșe, reprezentând pregnantul tip oriental, și vorbind frumoșa noastră limbă.

Livada unde mergea publicul se află lângă oraș la picătorele unei catene de deluri ce în formă de semicerc încungîură orașul. Este un idilic loc de preumblare acésta livadă; cine-o vede odată, n'o uită 'n curênd. Ea se resfață mai totă pe un șes scăldat de un riu și rēcorit de arbori umbroși; dar o parte a ei se urcă pe căi serpentine la vârful unei coline, unde te invită dorul u-

nei vederi frumoșe. Umbra rēcoritōre a livadei, aerul balsamic ce respândiau florile pağıștei verđi, conversațiunile vialē și musica ce cântă dela chiosc, înveseliau tōte inimele. Pe mine însé totuși me ademēniă vederea ce mi se promitea din vârful colinei. Cu câțva amici luarăm dară drumul în sus, și peste câteva minute ajunserăm pe un platou făcut de mâni omenesci, unde niște bănci ne oferiau „scaun de odihnă“.

Ocuparăm loc și aruncarăm privirile nōstre spre a ne desfēta în panorama în adevēr prē frumoșă care ni se deschidea din tōte părțile.

Jos la picătorele nōstre ni se împunea vederii ora-

șul Baia-mare, ca un atlet din vremile vechi, care a suportat atâte vijelii grele în timp de secol, rămânēdu-i drept suvenir din acele furtuni, ca o spadă lipsită de mănunchiu, turnul strivit de fulgere și despoiat cu totul de biserică de lângă sine. Piața evadată, în care în totă deminēta veđi nēoșul nostru costum popular și auđi resunând melodiosul graiu românesc care-ți ofere p'un preț bagatel *borcutul* adus de la isvor, a fost teatrul multor evenimente istorice. Multe popōre s'au perēndat în acele părți, și fie-care a lăsat câte o urmă durerösă, fie-care ș-a înscris numele, care cu sabbie, care cu foc, care cu sânge,

Dōmnă din Beirut în costum de stradă.

fie-care cum sciea. Dar sprintenul riu, Săsarul, ce scaldă orașul, a spălat numele tuturor, ier codri seculari din gîur aruncară umbra eternei uitări asupra cadavrelor a mii de păgâni ce cutrierară acest unghiu de trecere.

Numai o amintire viuă a rămas din acele vremi trecute, băile, în cari atunci ca și acum, neobosiți lucrătorii cercă în minele afunde mijlocul de fericire al nēmului omenesc.

În stînga și în drēpta noastră, ca o cadră a unui tablou frumos, un șir de deluri umbrōse închid vederea. Pēcat, căci și pe acolo amū avē privilegiu a ne desfētă în frumuseșile naturei atāt de abundante în acele părți. Dincolo de aceste deluri, la stînga, se află Marămureșul, mai încolo Transilvania; la drēpta, partea estremă a Sătmarului, care, strînsă în o căldare formată de deluri, se numeșce „Tēra Oașului”, dōră vr'un principat independent odiniōră.

Dar și pe partea de dincōci delurile aceste ni ofer vederile cele mai interesante. La stînga iētă delul Crucei, colo Măgura, și mai încolo piscurile muntelui Gutin, sub cari se ascund orașele Baia-sprīe și Capnic-baie. Tōte delurile aceste aū fost odiniōră adăpostul lui Pinteza Vitezul, un tribun și acesta al poporului apēsat. Codrii, stāncele, peșterile și poienile aū conservat pān'acuma suvenirea lui, căci multe din ele i pōrtă numele.

În drēpta noastră delurile sūnt pline de vii frumoșe, între cari Cicarlăul par că ne chiamă a gustă din vinul sēu; la pōlele lor albesce Sēinul, Ilba și alte sate, a căror hotare mănōse le scaldă Someșul blond.

Față de noi privelisceea se deschide. În stînga începe Transilvania cu munții sei înalți, în față Chiorul cu colinele sale și în dēpta Sēlagiul cu mulțimea de păduri, și dincōce de acesta un șes cu holde frumoșe, valea Someșului, în care fug multe riuri de ambele părți.

Amător de ale frumuseșilor naturei, privii timp îndelungat acest tablou frumos, descoperind tot alte și alte puncte de desfētare pentru ochii mei. Nici nu observai, cum încetul cu încetul amurgul sērii sosi și începū a se întunecă.

Ne mai putēnd vedē, pornii cu amicii mei în jos la livadă, unde la sunetul muzicei publicul își petrecea la mai multe mese.

Ocuparām și noi loc la una și, sub impresiunea celor vēdute de sus, conversamū încă tot despre romantism, istorie, tradițiuni populare și altele de aceste, fără să fim atenți de cele ce se petreceau în gîur de noi la celelalte mese.

Dela o vreme însă și conversațiunea noastră se mai rări, și din regiunile trecutului ne deterām jos în viața de tōte țilele.

Acēsta în momintele acele ni suridea cu tōtă plăcerea, căci pe la tōte mesele vedeamū fețe vesele; tineri și bētrāni își petreceau d'o potrivă.

Între tineri se aflau mulți clerici, parte cari studiēză încă, parte cari terminară deja cursul. Acesti din urmă sūnt pe timpul feriilor ființele cele mai bine primite prin căsile de preoți cu fete mari, căci cele mai multe fete de preot iērāși se mărită după preoți. Ma în unele diecese, de exemplu în cea din Orade și Gherla, sūnt statute, cari impun clericilor sē-și ia de soție fete de preot și încă din aceeași diecesă, avēnd a plăti în cazul contrar o despăgubire de 400 fl., în fondul preoteselor vēduve. Va sē dică, fetele de preot din aceste diecese, îndată ce se nasc, aū valōre de 400 fl.

Clericii absolvenți, încă înainte de a se încheiă anul școlar, își compun catalogul tuturor fetelor de mărit din diecesă, împărțindu-le în trei categorii: bogate, culte și sărace. Cu acest catalog în busunar pornesc ei apoi la peșite.

Da, la peșite. N'am vēdut în viața mea tineri cari sē se 'namoreze mai iute decāt clericul absolvent. Sēra el soseșce la o familie, pe care numai din nume o cunoșce. Vorbeșce cāteva cuvinte, ba cāte unul nici nu vorbeșce, cu domnișōra din casă, care e însămnatā în catalogul sēu în categoria cutare. În demineța urmātōre i cere māna și la miēdăși se ține logodna.

Va sē dică, tōte se fac cu iutelă de vapor. Graba e mare. Vine tōmna. Pān'atunci el trebuie sē se hiro-tonescă, decā vrē sē-și capete parochie.

În timpul din urmă însă mulți nu-și capetă, căci nu prē sūnt parochii vacante, și astfel unii aștēptă cāte doi-trei ani însurați și șed la socrii lor, cari și cu condițiunea asta își mărită fetele, căci fetele sūnt multe și norocul (teologul) mai rar.

Acest noroc are și el gradurile sale, după cari se mēsură. Fetele tocmai așā aū listele lor despre clerici, ca și acestia despre ele. Acēsta listă însă are mai multe categorii decāt a clericilor. Categoria primă e și în asta bogăția, semn că în asta privință tinerii și fetele sūnt de o părere. Categoria a dōua se numeșce „descendința familiară”; anume din ce părinți e candidatul de însurațiune, și conform respunsurilor, categoria acēsta are mai multe subcategorii: fiu de canonic, de protopop, de preot sēu de plugar. A treia categorie privește inteligența, căci ca în multe locuri în viața de tōte țilele, așā și fetele pun condițiunea acēsta la urmă. Aici iērāși sūnt mai multe subcategorii, după cum clericul a studiat la Viena, Pesta, Ungvar, Orade, Gherla sēu Blaș. Cei ce aū studiat în institute de renume mai mare, sēu afară din patrie, aū întâiatate, căci de regulă tinerii mai escelinti se trāmit în institute mai vestite...

Pe cānd publicul își petrecea astfel, dela una din mesele vecine se scolă o dōmnă, și însoțită de o copilă, dōră fiica sa, și de un tiner, porni cătră casă.

Dar abiă făcū doi pași, cānd dela o altă mēsă o voce dulce femeieșcă, i dīse:

— Mai stați puțintel, dōmnă Liveđan! Plecām și noi. O sē mergem dimpreună.

— Bucuros, dragă Anetă, — respunse ceea ce voi sē plece.

Apoi ocupă și dēnsa loc, pānă ce amica ei, dōmna Aneta sē se gate și ea de plecare.

În momentul acesta însă la mēsă vecinā se auđi un sgomot neplăcut. Damele se spāriarā. Toți privirām într'acolo sē vedem ce s'a întēmplat?

Nimica tot. Un domn a spart o sticlă de vin. Nu pentru că dōră ar fi beut prē mult. Ci numai din întēmplare. A scāpat pocalul din mână. Acesta a căđut pe sticlă și a spart'o.

Acest intermezzo trecū iute și damele cari se gātaseră de drum, plecarā, însoțite și de alte persoane, iēr societatea remasă locului continuă a-și petrece cu veselie.

Erā însă un ce curios, că din momentul acela în care s'a spart sticla cu vin, domnul care a scāpat pocalul din mână, deveni gānditor, tăcut și nu se mai înveseli de fel.

Genatu-l'a ore întēmplarea acēsta, care s'a putut esplică și compromițētor pentru el? Sēu vēdut-a el în faptul acesta vr'un omen rēu pentru sine? Nu se sciea. Dar faptul erā, că dēnsul nu mai grāi nici un cuvēt.

Amicii lui dela mēsă îl întrebau, că ce i s'a făcut de odată? Cum a devenit din vesel ce erā, așā iute atāt de posomorit?

El însă la tōte întrebările respundea numai o vorbă dōuē, pe scurt și rugāndu-i sē-i deie pace.

Dar aceia, ómenii naibei, departe de a-l ascultă, îl întrebau și mai mult, îl necășiau și vecsau, numai

ca să-i cîunte răbdarea, și prin o vorbă nesocotită să-și tradeze secretul.

Indeșert. Aceia glumiau și rideau. El ședea între ei nemișcat, ca o bucată de marmore.

De odată însă unul din ei scăpă observațiunea :

— Dără pentr'acea te-ai întristat așa tare, că s'a depărtat dōmna Liveđanu?

La aceste cuvinte domnul respectiv aruncă din ochi schinte de foc, se scolă repede, plăți și se departă numai decăt.

losif Vulcanu.

(Va urmă.)

T i n ě r a c a p t i v ă .

(*André Chenier.*)

„Secerea când cruță spicul cel plapând, atunci el creșce;
Strugurul în tōmnă decă va fi stors, nu se gândesce,
Bēnd întrēga vēră dulce ale ȃiorilor schintei;
Dar eu, care sunt frumoșă ca el și ca dēnsul jună,
Vremea nōstră fie plină de dureri sēu de furtună,
Nu voiesc sē mor ca ei!

Stoicul cu ochiul rece spre sārutul morții sbōre!
Eu plāng și sperez; în sinul negrului vēnt de turbare
Plec, dar rădic icrāși fruntea-mi plină de amărăciuni.
Decă sunt amare ȃile, sunt și ȃile dulci, iubite!
Care-i mierea ce nu lasă și desgusturi otrāvite?
Care mări nu au furtuni?

Ilusiunea hrānitōre colea 'n pieptu-mi stă adāncă!
Zidurile închisorii insedar m'apēsă încă,
Pe aripele speranței eu port tainicul meu dor:
Asfel când scapă din leațul pāsērarului, mai vie,
Mai feric, filomela, spre a cerului cāmpie,
Cāntānd, ia mārēțu-i sbor!

Eu sē mor? Dar liniscitā, pacinicā și în tăcere
Adorm, și veghez în pace; somnul și a mea veghere
Nu sunt, nici pot fi o pradă pentru crude remușcări.
In toți ochii vēd că ride viēța mea înfloritōre;
Iēr pe frunțile cernite, fața mea, în închisōre
Nasce vesele 'ncāntări.

Drumul meu frumos, e încă de sfērșitul seu departe!
Și pe-a braților alee, ce cārarea mea desparte,
Plec, me duc și 'ncep sē numēr abia cel āntai tufar.
La banchetul viēții mele abia început aice
Un minut de-a mele buze cupa am atins feric,
Cupa-mi plină de nectar . . .

Nu-s decăt în primāvēră, eu voi tōmna sē vēd încă!
Și ca sōrele cel splendid perdut pe bolta-i adāncă,
Cum din trei în trei luni creșce, eu voi anul sē-mi sfīrsesc.
Strālucind pe-a mea tulpină, fală în gradina viēții
Nu vețui altā lumină decăt focul dimineții,
Eu voi ȃiua sē-mi sfīrșesc.

Poți sē mai aștepti o, mōrle! depārtēzā-te de mine;
Du-te și māngāe inimi ce în grōzā și rușine
Palidă, aȃi desperarea sfāșie îngrozitor.
Pentru Pales are pururea 'nverȃit ogorul,
Muzele concerturi sfinte și sāruturi dulci amorul,
Nu, eu nu voiesc sē mor!

Eram trist și captiv; lira-mi sē treȃiā cāte odată,
Ascultānd aceste plāngeri, astā vōce minunată,

Ale tinerei captive doruri spuse cu amar;
Ș-atunci scuturāndu-mi jugul negrelor mele momente,
Sub a legilor dulci versuri strins-am tristele accente
De pe buzele ei chiar.

Acest cānt, ale 'nchisorii mārțurii armoniōse
La vre un amant va face incāntări mai studiōse
Ca sē afle-acea frumoșă tinēră, cine erā;
Grafiile ornau fruntea și vorbirea ei cerēscă.
Și, ca ea, s'or teme pōte ȃilele sē se sfīrșescă,
Toți acei ce le vor trece așa dulce, lāngă ea!

Petru V. Grigoriu.

Suveniri și notițe de călătorie.

(În Transilvania, România și Dobrogea.)

(Urmare.)

— Nu este cea d'āntāiu trebuință pentru o femeie,
— continuai eu, — ca sē scie parluī franțuzesce, ger-
mānesce, englezesce etc. nici ca sē scie droșgāni pe cel
„piano“ sēu „pianino“, nici ca sē fie imbrācată totde-
una după modă. După mine prima recerință este sē
fie o bună economă, sē scie preparā o māncare bună,
sē scie ține în bună rēnduiełā casa, culina și grādina
de legume, sē scie face din tōte lucrurile bună econo-
mie și în sfērșit sē scie croi și pregāti cel puțin vest-
mintele ei și ale copiilor. Decă la o cocōnă i permite
starea de a ține bucātar sēu bucātāresă, nu-i stricā ni-
mică decă pe acēsta o pōte controlā și inspecționā.
Însē acēsta numai atunci o pōte face decă singurā se
pricepe în de ale bucātāriei. Însē tōte aceste lucruri
nu le invēțā în pensionele moderne. Apoi rare fete in-
vēțā lucruri de aceste, după ce au terminat pensionul.
La cele mai multe nu le stā gāndul decăt la baluri, pe-
trececi, șlepuri lungi, la cetire de romanuri, a cochetā
cu domnișori și altele asemenea. Nu sūm contra, ma
recomānd cu stāruiță ca coconiteile romāne, după ce
ș-au însușit cele înșirate, se invēțe cāt de multā carte,
sē invēțe cāt de multe limbi, sciințe, literaturā etc.
Sūm darā de părere sē invēțe āntāiu cele necesarie,
sē-și asecureze āntāiu acest frumos capital, apoi sē in-
vēțe celelalte și anume cele trebuințōse pentru viēța de
salon. Iētā pentru ce sūm contrariul de a-se dā copi-
lele romāne în pensionate strāine.

— Se vede, dl meu, cumcā și dta aparții acelei
clase de bărbați cari vor a face din femeie sclava cu-
linei și a gospodāriei, cari combat emanciparea femeii
și redicarea ei la rangul femeilor culte din apus. Dvōs-
tre ați trebui sē lucrați din contrā pentru emanciparea
nōstră a femeilor romāne, cāci numai așa va prosperā
și înaintā societatea romānescă.

— Nu! Dōmna mea, nu! Nu sūm contrar eman-
cipării adevērate, așa precum înțeleg eu, și nu în sen-
sul modern, nu în direcțiunea în care se vede că a in-
ceput și în Romānia a se desvoltā . . .

Eram gāta a ține o prelegere despre emanciparea
femeii, cānd trenul se opresce și ni se spune sē ne
dām jos.

XV.

Ajunsesem la un tunel surupat prin care erā in-
treruptā comunicația. Nu-mi aduc bine a minte între
cari stațiuni se aflā acel tunel. Destul că ne-am dat
jos și mai mult de 10 minute a trebuit sē încungiurām
tunelul. La partea opusă ne așteptā alt tren. Acī am
putut vedē și locul surupat, la gura tunelului, ceea ce
erā tare ușor de esplicat. Formațiunea geologică prin
care erā gāurit tunelul erā de șisturi cristaline, prin ur-
mare de o consistință debilă. Eū cred cumcā tot așa

se va surpă neîntrerupt la acest loc decât nu se vor face întărituri cari să împedecă surpările.

Notez totodată la acest loc, cumcă calea ferată dela Predeal până la Ploesci merge pe valea riului Prahova, care isvorește din Carpații dela Predeal, primesc mai multe pirae și se vârsă în riul Jalomița. Aceste vale cât este de romantică și încântătoare în regiunea superioară, cu atât începe să fie mai monotônă apropiându-te de Ploesci. Munții trec succesive în dealuri, pădurile de brad încep a fi înlocuite cu păduri de fag, și în urmă de stejar; dealurile se fac din ce în ce mai mici, până în urmă se prefac în coline și șesuri estinse; pădurile asemenea încep a dispăre și a fi înlocuite cu câmpuri și pasciuni. Riul Prahova are din ce în ce un pat mai mare și mai estins, de unde se cunoște cumcă în timpi ploioși cu deosebire primăvera trebuie să producă mari vârsări și de bună sêmă și mari pagube.

Când am ajuns la Ploesci, eră nôpte completă. Am pausat puțin, apoi am plecat mai departe. Vêlul nôptii întunecose me împedecă de a vedé frumoșele șesuri pe unde treceam și câmpurile atât de mănose și îmbelșugate ale României. Ve spun, căci începură a-mi fu urit în cupeu, cu tôte că nu me aflam singur, căci se mai aflau două cocone ori coconițe, nu știu de ce erau. Ambele erau tinere între 20—25 ani, însă ființe mai sficioșe nu mi s'aũ dat de cap. Când am intrat în cupeu, le-am aflat acolo, le-am dat o bună sêra, însă nu aflară lucru demn de rêspons. Din acest motiv, eũ nici n'am mai đis nici un cuvintel, ci m'am pus în unghet al cupeului meu cu speranța de a puté adormi. Însé n'am putut. Coconițele mele, în credință, că eũ dorm sêu că nu me pricep la limba francesă, deodată începură a se desghietă și a parluí pe franțuzesce. Din puținul cât am priceput și eũ din astă limbă, mi-am format convingerea cumcă una din ele, de nu chiar ambele erau înamorate. Sermane! cât de voios le-aș fi mângăiat și alinat nenumêratele suspinuri scóse chiar din fundul inimei, cât de voios le-aș fi prescris ceva doftorii de dragoste, la ce am învățat când eram și eũ mai tinêr și încă înamorat. Însé dlor m'aũ disconsiderat la început. Eră sê me cuprindă o milă, imi veni vorba pe limbă sê le agrăesc odată, însă ieră mi-am đis: „Mei omule dă-le bună pace“. Și am dat ascultare acestui sfat . . .

Incidentul acestei conversațiuni me puse și pe mine pe gânduri, începui a-mi reimprospêta acei timpi de aur când me simțam cel mai fericit om atunci când vedeam o ființă, pe care trebuie să ve marturisesc, o iubiam mult, și când tótă viața o priviam și o vedeam ca pe o mare carte în care cetesci numai frumoșe poesii, și dulci visuri. Începui a filosofă asupra acestor dispoziții psihologice ale omului, începui a me întrebă pentru ce s'a moderat pulsul inimei, pentru ce nu mai simțesc și acuma tot acele îndemnuri de atunci? Se vede că am îmbêtrânit, cel puțin cu inima, cugetam în mine . . .

Și pe când petreceam în de aceste meditațiuni, pe când eră sê me pierd în reflesii filosofice, sosisem la o stație al cărei nume l'am uitat, și un tinêr de vre-o 20 de ani prin o „bună sêra“ apêsat me treșese din ale mele meditațiuni. După puține schimbări de cuvinte făcuram cunoscință mai deaprobe, ne-am schimbat biletele de vizită. Acel tinêr eră un elev de al bravului profes. de chimie dela universitatea din Bucuresci, dr. Pernat, un tinêr fôrte inteligent și amabil. După o scurtă introducere în discursul nostru numai odată ne-am tređit în o prê interesantă discuțiune științifică din lumea anorganică și în specie din chimie. Am observat, că cocónele amintite îndată ce aũ vêđut cine sântem noi și în specie cine sũm eũ, începură a se aretă

mai vesele. Precum am observat eũ și precum singure aũ mărturisit, dênsele încă aũ cređut cumcă sũm neamț, de aceea atâta recelă. De aci încolo începură a se amestecă și dênsele în discursul nostru, carele firesce luase altă temă. Tinêrul I. Gr. me invită cu multă afabilitate sê-l vizitez atât pe dênsul cât și pe dl prof. Pernat în laboratorul chimic, asigurându-me cumcă i va pârê și profesorului fôrte bine.

Așá petrecurăm vremea fără a sci cum a trecut. Deodată ni se anuncie stația Chitilla, unde se împreună cu linia ce vine dela Craiova, și nu este departe dela Bucuresci. Aci s'a întemplat urmatorul episod, ce voiu a vi-l povesti. În cupeul prim din vagonul următor fusese un domn, îl botezăm X., carele s'a dat pentru câteva minute jos. Întru acea se suie o societate întregă de domni și dame și ocupă întreg cupeul, cât pentru X. nu mai rêmasese loc. Cestuia nu i veni acesta la socotelă, începũ sê redice protest. Ântâiu începură românesce, o vorbă aduce alta, scii când sũnt ômenii necăjiți, în urmă o dară pe franțuzie, bagsêmă ca sê se pôta înțelege mai bine. Limbagiul din ce în ce le deveni mai aspru. În fine X. fiind numai singur se veđũ silit a se permută în alt vagon.

— Se vede că la dvóstre se vorbesce mai mult franțuzesce, — me adresai soțului meu.

— Așá este, limba francesă este la noi fôrte întrebuintată. Numai un chip ar fi de a puté întercă această franțosomanie, adecă dl ministru de finanie sê puie dare pe toți aceia cari preferesc a vorbi franțuzesce și cari nu știu aprețiá o limbă atât de frumoșă ca a nôstră. Prin acest mijloc s'ar ajunge 2 lucruri: pe încetul s'ar aduce ômenii cât sê vorbescă limba românescă, ier de altă parte s'ar îmbunetați fôrte mult venitul statului.

— Ar fi bine a se recomandă acest metod financiar dlui ministru de finanie, — am reflectat eu.

La ôrele 11¹/₄ din sêră am ajuns la Bucuresci.

Am luat o birjă și i-am đis: La hotel „Dacia“.

XVI.

Înainte de a povesti cele ce am petrecut în Bucuresci, va fi bine sê-l cunóscem mai ântâiu, sê vorbesc ceva mai de aproape despre capitala României.

Bucuresci este reședința regelui și a regimului și totodată reședința districtului Ilfov. Se află între 43° 45' lungime ostică dela Ferro și 44° 26' lățime nordică. Se află în depărtare de cam 50 chilom. spre nord dela Dunăre și cam 280 chilom. dela marea negră. Pe mijlocul orașului curge riul Dimbovița ce se vârsă în Argeș.

Înainte de a povesti mai deaprobe despre Bucuresci, despre lucrurile cele însêmbrate, poporațiune ș. a. cred că nu voiu greși decât voiu face unele amintiri despre istoria acestui oraș.

Despre întemeierea adevêrată lipsesc datele sigure, se povestesc cumcă întemeiătorul ar fi fost un păstor cu numele Bucur, de unde și-a luat numirea „Bucuresci“. La multe evenimente istorice a fost martor Bucurescii și un timp îndelungat a fost rival ca și capitală cu Tergoviște. La a. 1595, după lupta ce a avut Mihaiu Vitêzul la Călugăreni, a fost cuprins de Sinan pașa, însă numai în a. următor ieră îl recuceri Mihaiu. În suta a XVII, sub Mateiu Băsarab, numeră Bucurescii la 6000 de case și 100,000 locuitori, ier la a. 1698 deveni capitală definitivă sub principele Brancovan. Bucuresci aũ îndurat multe suferințe astfel cât la 1713 abia mai numêră numai 50,000 de locuitori. La 1738 a suferit de o epidemie de cțumă.

La 1793 și 1802 a suferit de cutremuri de pământ, la 1794 de cțumă, la 1804 de incendii de foc, la 1805 și 1806 a suferit de esundări. Afară de acesta

cât nu a suferit de devastățiunile și răpirile ordelor turcesci. Când l-au ocupat Rusii la 1807 eră mai de tot pustiu. La 1812 a fost din nou cercetat de o cîmă grozavă, care a estirpat populațiunea mai de tot. Numai în decurs de vre-o 6 săptămâni au căcut victimă peste 50,000 de persoane.

Abia numai după pacea dela Adrianopol dela 1829 a început a se bucură și Bucurescii de o pace mai duraveră în care a putut se prospereze în toate direcțiunile și se înainteze.

Astăzi însă se bucură Bucurescii de renumele celor mai de frunte orașe europene. După datele statistice ale dlui Frunțescu dela 1872 avea Bucurescii 221,805 locuitori, iar astăzi are peste 230,000, dintre cari 160,000 gr. or. adică Români, 21,000 ovrei, 38,500 catolici, 9000 protestanți, restul de alte confesiuni. Are peste 25,000 case și 300 locuri goale. Apoi 120 biserici creștine, 10 sinagoge și 20 case ovreesce de rugăcune. Bucurescii ocupă în estensiune un areal atât de mare cât Parisul, adică peste 7 chilom. în diametru. Dacă privește omul Bucurescii din partea sudică, i se ofere vederea cea mai imposantă. Orașul nu este mărginit cu muri, ci numai de 14 așa numitele bariere, adică niște bărne ce închid drumul curmeziș, ce prin Ardeal se numesc stâlpi. Aceste bariere suplinesc porțile. Are 658 de strade, în cea mai mare parte bine pavate cu petri cubice, și mai puține construite în formă de șosele. Cea mai însemnată și mai frecventată stradă este „Calea Victoriei“, mai înainte „Calea Mogoșoiei“, iar cea mai frumoasă este strada Lipsani. Stradele sînt bine luminate cu gaz. Pentru ușurarea comunicației s'au deschis mai multe drumuri de fer cu cai, apoi sînt aproape la o miie de birje. Cei mai de frunte birjari sînt ruși. Luțela cu care fug birjarii din Bucuresci este admirabilă, întrece pe ai noștri din Viena și Pesta. Dimbovița este un riureț mic pururea tulbure ce isvoresce din Carpați. Nu știu încât se pôte adevări cunoscutul proverb :

Dimbovița apă dulce,
Cine-o bê nu ce mai duce,

adecă nu știu cât este de dulce această apă, căci gust mare de beut nu capeți după ce o veți cum este. Pôte după ce se filtrează, se fie bună. Peste Dimbovița sînt clădite vre-o 15 poduri, dintre cari unul de pîtră și 4 de fer, iar celelalte de lemn. Chiar atunci eră hotărîta regularea ei, care după ce va fi terminată va contribui foarte mult la înfrumșetarea orașului.

În privința clădirilor diferesc Bucuresci foarte mult de orașele occidentale. Pe când în orașele din apus clădirile sînt de regulă cu 3, 4 și 5 etajuri, în Bucuresci veți rar clădiri cu 3 etajuri, cele mai multe sînt cu 1 sîu 2 etajuri. De aici se explică estensiunea cea mare a Bucurescilor. O impresiune plăcută produce mulțimea grădinelor private, ce în nici un oraș din apus nu se află. Se vede, că aceste grădini au devenit o necesitate în urma căldurei toride ce domnesce în decursul verei. Mai toate palaturile mai însemnate au și o grădină frumoasă în giur. În grădini publice încă e avut Bucuresci, dintre cari cea mai frumoasă este Cismegiu, despre care voiu vorbi mai târziu.

Dintre clădirile mai însemnate amintesc : Palatul domnesc (al regelui) pe calea Victoriei; edificiul Academiei sîu mai bine çis al universității, o clădire nouă acêta în locul mănăstirei St. Sava, pe bulevard. Vis-à-vis de Academie se află o nouă grădină botanică și în mijlocul acesteia statua lui Mihaiu vitezului călare, lucrată în bronz. De ambele părți ale acestei statue se află două tunuri cucerite dela Turci în memorabila luptă când trupele române au cuprins reduta Grivița (11 sept. 1877). Spitalul Colța cu un turn în 4 colți cari a sufe-

rit mult în 14 octombrie 1803 în urma unui cutremur de pămînt carele a făcut multe devastățiuni în România. Acest turn a fost zidit de către soldații lui Carol al XII, din Șvedia. Din restul remas în urma cutremurului de pămînt este făcut astăzi un observator pentru foc.

Tot aci este și o biserică clădită la 1715 prin Mihail Cantacuzin. Colegiul St. Sava. Teatru național cu peste 1000 locuri, înaintea căruia se vorbiă a se redică statua lui Eliade Radulescu. Palatul lui Bibescu zidit la 1700; palatul lui Grigore Ghica, a lui D. Știrbei, a lui D. Suțu; căsarma Malmeson; palatul ministrului de resboiu, a lui Costachi Ghica, căsarma Alexandru Ion; fabrica de munițiuni militare și fabrica de monete. În urmă mai amintesc mai multe foarte pompoșe oteluri, și altele mai multe. Oteluri are Bucuresci peste 40 mai însemnate și peste 100 cafenele. Are 6 pieçe publice, 2 hale mari, în cari se vinde cu deosebire carne, 1 fântână (puț) artesiană, 7 cimiterii.

Școala este reprezentată : 1 universitate cu 4 facultăți ad. facultatea de litere (literatură și filosofie), facultatea de științe (științele naturale și matematice), facultatea de medicină și facultatea de jurisprudență. Afară de acêta are 2 licee (gimnasii superioare), 2 gimnasii (de 4 clase), 1 seminar, 1 școlă militară superioară, 1 școlă comercială, 2 școle secundare de fete, 1 școlă de medicină-chirurgie, 1 școlă de veterinărie, 1 școlă de musică (conservator) 1 școlă de bele-arte, 1 școlă agronomică și de silvicultură, la Ferestreu unde este și o stațiune meteorologică, 1 școlă de șosele și poduri, 16 școle primarie (normale) de băieți, 14 școle primarie de fete, apoi mai mult de 30 de diferite școle private de băiați și de fete așa numitele pensionate, mai multe școle ale diferitelor naționalități, și în urmă școala Macedo-Română.

În Bucuresci sînt vre-o 14 librării și mai multe stabilimente de litografie, 15 tipografii. Aci apar mai multe foi de çi și periodice politice și o singură foie științifică „Revista științifiă“ sub redacția dlui P. S. Aurelianu și Gr. Ștefanescu. Dintre foile de çi amintesc „Românul“ sub direcțiunea marelui patriot C. A. Rosetti, organul principal al partidului liberal; „România Liberă“ a dlor Laurian și St. Mihalescu, organ liberal național, „Pressa“, „Timpul“ (foie conservativă), „Democrația națională“, 2 „Resboiuri“ (unul a lui Grandea), „Telegraful“ și altele mai multe,

Dr. A. P. Alexi.

(Va urmă.)

Dómnă din Beyruth.

Ilustrațiunea din nr. prezinte înfăcișeză o dómna din Beyruth în costum de stradă. Beyruth e orașul cel mai important al Syriei, un oraș care se află pe calea civilizațiunii, face comerciu mare. are aședăminte publice, poștă etc.

Între toți locuitorii acestui oraș însă mai ales comercianții și femeile au început se adópte mai de grabă unele reforme ce duc la civilizațiunea.

Ietă, de exemplu, femeia reprezentată prin ilustrațiunea noastră, deja numai în pîr a mai conservat garnisirile strămoșesce, dar ea a adoptat corsetul și rochia. Burnusul, care în timpurile vechi a învălit tot corpul femeii de acolo și a închis fața ei spre a nu o vedea ochi străini, acuma s'a prefăcut într'un vîl țesut cu fire de argint, care nu mai acopere nimica, ma din contra, pare a fi menit se deie feței o expresiune mai cochetă și astfel s'o facă și mai interesantă.

Femeia acolo ca pretotindene se află în fruntea civilizațiunii.

I. H.

Pământul nostru.

— *Purcederea, dezvoltarea și apunerea lui.* —

Voiesci să 'naintezi în infinit,
Mergi numai din toate părțile în spre finit!
Göthe.

Nu s'a permis nici unui ochiu omenesc a vedea începutul pământului, căci când l'a călcat primul om, acela era deja gata. Atâta se știe despre acel început, că prin „cuvântul Atolputintelui“ s'a zidit în forma de acum din massele, cari au purces mai întâiu.

Curiosul om, făptura inteleginței, are însă naturala dorință d'a afla modul, prin care s'a format pământul, și acesta dorință își află oare-care luminare în ceea ce a dedus și descoperit știința geologiei — știința despre pământ — prin cercetările sale. Ceea ce până acuma e cunoscut, s'a putut afla numai prin studiarea și esaminarea pământului în forma-i prezente, întocmai cum mecanicul poate să afle prin analizarea său numai prin privirea unei mașine, cum e acesta făcută, compusă. E drept, că pământul nu se poate analiza, ba și observațiilor și esaminărilor le stau în cale cele mai mari pedeci; cunoșcem cu oare-care siguranță numai forma comună și calitățile suprafeței pământului, dar știm puțin despre interiorul său.

Pământul locuit de genul omenesc, ba însuși întregul sistem solar, care ne încungură în toate părțile, nu a fost pururea în acea stare, în care se află în timpul de față. Ca tot lucrul, ce-l observăm în gîrul nostru, trece prin felurite modificațiuni ale dezvoltămîntului său, până când ajunge la gradul cel mai înalt, de la care apoi ierăși repășește mereu-mereu, și apoi merge către desformarea totală a naturii sale: așa trebuie să fie și starea de prezente a sistemului supusă mai multor schimbări, prin cari are a trece, ca să-și ajungă scopul fiesat de natură.

„O mare mișcare e natura“, dice cu tot dreptul un poet! Căci privind în gîrul nostru său spre îndepărtatul univers, vom observa în tot locul o legare și deslegare, o înlăturare și perire, o necurmată prefacere a corpurilor. Și ce sunt aceste metamorfoze alternative? Nimic altă ce, decât numai și numai puterea de viață! Întregul univers dimpreună cu corpurile sale n'ar pute să existe, decât n'ar fi defapte niște puteri, de cari se rețin și se mișcă toate corpurile ceresci în cea mai strînsă legătură. Unul dintre asemenea corpuri universale, pământul nostru d. e. nu ar pute să existe neconținut, decât n'ar influența asupra-i niște puteri defapte, cari i dau posibilitatea a-și ține pozițiunea, mișcarea și forma sa proprie. Aceste puteri influențază său din interiorul pământului asupra universului, său din alte corpuri universale asupra pământului însuși. Puterile fizice și chemice cunoscute sub numirile: magnetism, electricitate, lumină, căldură, oxidare, precipitațiune, cristalizare ș. a. sunt cauza multor activități, cari intru adevăr le putem observa nu numai pe suprafața planetei noastre, ci totodată și în interiorul ei.

Toate aceste și alte fenomene arată foarte evident, că pământul nostru se află într'o stare, în care se susține însuși neschimbat; arată, că el trăiesce și că posedă o viață împreună cu celelalte corpuri ceresci care se însemnă ca viață cosmică; arată în fine, că are și o viață caracteristică vieții cosmice, are o viață telurică. Deci din acest punct de vedere vom avea dreptate, decât însemnăm pământul nostru ca un organism primar, ale cărui corpuri elementare se împreună prin puteri cosmice ca minerale, cari provin în sinul pământului și pe suprafața sa, și ale căror variațiuni se par a-și avea baza numai în procesul vieții pămîntesci.

De și sunt puține și nesigure căile, pe cari se poate ajunge la o cunoștință despre formarea pământului nos-

tru, spiritul omenesc totuși le-a urmărit foarte diligent, și mai ales în timpul cel mai nou.

Formarea, începutul pământului are nenumărate ipoteze spre esplicarea sa, fără ca să se pōtă ajunge prin acele la scopul adevărat. „Dela finea secolului trecut până acuma se perëndară peste cinci-deci de ipoteze, cari deviniră în fine cunoscute ca niște fabule ale genului omenesc. Și totuși e mirare, că pentru ce nu s'au făcut și mai multe, pentru ce nu s'au inventat în timpurile acele o mie și una de astfel de povesti. De sigur în timpul de față nu va cuteză nime a documenta — împreună cu un geolog din secolul al XVII-lea, care se pare că a fost totdeodată și teolog — că dinții cei mari, cari s'au aflat pe malul fluviului Ohio, au fost dinți de ângeri căzuți din cer. Asemene documentări nu mai sunt la nivoul criticei timpului nostru, de unde însă nu urmază, că moda de acum e mai bună și mai înțeleptă decât aceea, căreia abia i mai concedem un suris grațios.*

De aceea noi vom lăsa la o parte amintirea mai de aproape a ipoteselor, cari au devinit de ris în judecata astronomilor și geologilor moderni; vom trece cu vedere d. e. ipotesa lui Burnett, care susține că acest învățat ar fi fost de față la formarea creațiunii; nu ne vom ocupa de ipotesa lui Woodward, care descrie pământul ca un animal viu, însoțit cu mațe și cu simțuri, și supus tuturor afacerilor animalice, respirării, mistuirii ș. a.: vom trece peste ipotesa lui Leibnitz, care a presupus, că toate planetele și toți cometeii, fără excepțiunea pământului, au fost în timpul primitiv ca sōrele de acuma, cari însă devenind mai bătrâne, își perdură puterea primitivă și cu aceea și luminarea de sine-stătătoare; vom neconsidera ipotesa lui Whiston, care s'a înamorat în comete, dicend, că pământul la început a fost un comet, fără ca să se învērte pe ossie, prin urmare și fără locuitori; vom da uitării apoi și ipotesele lui Holmann, Plüch, Bourguet, Maillet ș. a., ci vom aminti aici numai cele mai probabile păreri, cari s'au conservat până acum din ipotesele mai raționale ale altor bărbați — astronomi și geologi — și mai cu sēmă din ipotesele lui Kant și a astronomului frances La Place, care nu sunt niște fabule miraculoase, ci rezultate din esaminări directe și indirecte serioase!

I.

Să trecem deci la obiect!

„Dumnezeu a făcut lumea din nimic“ e prima învățătură, care se dă copilașilor în școlă! Noi însă nu sîntem, ba nu putem fi mulțămîți numai cu această propunere, ci trebuie să căutăm a ne esplică lucrul respectiv după opiniunile cele mai probabile, cari le-au vulgarizat naturalistii în știința naturii. E drept, că primele întrebări ar trebui să fie la tema noastră de prezente aceste: De unde devine materialul spre zidirea nu numai a pământului nostru, ci a întregului univers? Și apoi: Pentru ce existe acest material? Înse aceste întrebări dificile nici nu le pune știința, pentru că știe, că la ele nu se pōte răspunde nici odată. Derivarea materiei prezente e superioră cunoștinței omenesci și tocmai de aceea nici nu pōte să fie nici odată obiectul unei cercetări științifice. Știința declară materia ca eternă și netrecătoare, și se nisuesce a cercetă: cum s'a rezultat din această materie tot ce existe acum. Pentru știință nu existe deci nici o purcedere a materiei, ci numai o derivațiune a formei și adecă prin dezvoltămîntul încet al materiei prezente din cea de mai înainte. Ea, știința, consideră acest dezvoltămînt — care începe cu formarea cōgei pământului și se străplănteză nentrerupt din corpurile neorganice în cele organice —

* Veți „Die Wunder des Himmels“ de Littrow.

ca activitatea necesară și neschimbăveră a puterilor fizice și chimice, cari sunt legate de materie.

Acea opiniune, după care toate ce există — și mai vârtos plantele, animalele și oamenii — sunt produsele unui creator bun și cuvenit activ, se însemnă de regulă ca „teologică, vitalistică, dualistică”; ea consideră purcederea materiei ca rezultatul unei activități supranaturale și e un articol curat al credinței; însă „credința se începe acolo, unde încetăză știința”. Din contră: acea opiniune, care negă firea unei puteri supranaturale fără de materie, și care privește toate corpurile naturale, așa organice ca și neorganice, ca producturile necesare ale puterilor naturale, ca rezultatele necesare ale legilor naturii eterne și neschimbătoare: se însemnă ca „mechanică, causală, monistică”.

Spațiul lumii, universul, se domnesce de mai multe puteri foarte cumplite, dintre cari însă cea mai principală e aceea, care e cunoscută sub numirea generală: atracțiune. Părțile, atomii fie-cărui corp se atrag între sine, apoi tot corpul atrage pe altul și prin urmare un corp se atrage de altul. Această calitate a atracțiunii legă deci la o altă toate particulele corpurilor, cari se desbină dela o altă numai atunci, decât se învinge puterea acestei atracțiuni prin o altă putere alterată. Atracțiunea e cu atât mai mare, despărțirea unicelelor părțile e cu atât mai gravă, cu cât mai aproape stau acești atomi.

Însă puterea atragativă nu depinde numai dela apropierea, în care se află particulele unui corp, ci atârnă totodată și dela mărimea întrespaciului dintre una părțile și dintre alta din apropiere. Aceste îndepărțări ale părților se pot mecanice mări și micșorâ; în cazul prim își pierd corpurile stăvilitatea lor, iară în cel ultim câștigă: deci mijlocul e conducerea sētă detragerea căldurei. Prin conducerea căldurii se întind corpurile în toate direcțiunile geometrice, devin mai destrânse, mai poroșe și mai ușore; prin detragerea căldurei însă se constring corpurile, devin mai compacte și mai grele.

O astfel de atracțiune se arată în tot corpul și în totă forma sa; a trebuit deci să existe această putere și în corpul pământului în acel timp, când plutia în univers ca o solipilă, ba ea a existat în totă sistemă solară și în masa, care a împlinit spațiul lumii încă în acel timp, când nu erau nici stele, nici sori, nici planete.

Vom avé deci dreptate decât vom numi acea masă, de a cărei constituțiune nu șcim nimic, materie primitivă, și a o considera ca aeriformă și nemărginit fin despărțită; ea să fie împlinit spațiul universului. E însă întrebare, că ore sunt în stare toate acele părți constitutive ale materiei primitive să formeze gazuri, să primescă o agregatiune aeriformă? La această întrebare se pōte răspunde din esperință „da”; căci nu există în natură nici un corp fipt, adevă nestramutaver în foc, nu este nici un corp, care nu se pōte preface în gaz: însuși diamantul, cel mai solid corp, arde și se preface în gaz; însuși aurul și platina — cele mai grele metale — se topesc și evaporéză. Tot metalul topit coloréză flacăra, care îl încungiuă: un semn deci, că părțile sale s'au prefăcut în gaz.

Considerând forma de gaz numită ca materie, putem dice, că unde este materie, acolo este și o putere atragativă; această e dintre toate puterile cea mai primitivă; ea e nedespărțită de ideia materiei și pentru densă nu există nici o depărtare.

Un atom atrage pe altul până atunci, până când nu e de presinte un alt corp mai mare, care atrage toți atomii. Însă un astfel de corp mai mare este aci, îndată-ce s'au împreunat la o altă doi atomi; ei fac la un loc un centru, spre care se grămădesc mai mulți;

devine o apropiere a unicelelor părțile, devine o condensare a materiei. Această condensare nu se pōte împlini fără mișcare. Părțile mai îndepărtate înaintéză spre cele mai de-aprōpe, o îndesare spre un centru va fi necesară, cu această însă și o mărginire cătră alte direcțiuni, o desfacere în mai multe părți a substanței generale, cari părți își au fie-care existența proprie.

Cuprindem acum sistemă solară mai de-aprōpe, apoi se va observă lângă puterea atragativă, care se însemnă în înțelesul de presinte și ca gravitațiunea generală: condensare și căldură.

Solipila, care a purces prin atragerea părților materiei generale și care avea încă multe milioane de mile în diametru: această sferă de abore totuși a scădut din ce în ce la a de cea, a suta parte a măririi sale, și ea a devinit prin atragere tot mai compactă, mai mică și mai caldă. Și deorece toate părțile trebuiau să se imbulzescă spre primul simbur purces, de aceea se rezultă o mișcare, care trebuie să fie fost circulară; solipila s'a rotat prin această mișcare, și decât se rotéză un corp globiform, apoi trebuie să se turtescă, din un glob devine deci un sferoid.

Gravitațiunii, condensării și mișcării se însoțesc îndată două puteri noué: una e puterea constanței, care apare, decât e un corp în mișcare, care rămâne în această mișcare până atunci, până când se nisuesce o nouă putere înfătoșată a-l aduce în încetare; iară alta e puterea centrifugă, care se arată activă, decât mișcământul e central. Dacă a apărut gravitatea și puterea centrifugă într'un corp prin mișcarea acestuia, atunci puterile aceste i schimbă mai tare forma, decât cum ar fi în stare numai gravitațiunea sētă numai puterea atragativă însuși. La rotațiune influințéză puterea centrifugă cu atât mai tare, cu cât e mai mare mișcământul; acesta e mai iute la ecuatorul globului, iară la poli mai mic; acolo stă contra greutății prin puterea centrifugă, aici la poli însă nu. De aceea trebuie să se aplaneze o astfel de solipilă: ea va luă forma unei linte convexe.

Cum se întemplă această facere, cum devine corpul tot mai compact și mai mic, tocmai așa devine și mișcarea sa tot mai mult grăbită; căci părțile globului își continuă mișcarea prin puterea constanței cu o celeritate egală; deorece însă această mișcare se întemplă într'un spațiu foarte mic, de aceea se arată mișcarea foarte iute. Prin aceea însă devine și puterea centrifugă mai mare și trebuie să fie aci o perioadă și o margine materială, unde puterea centrifugă nu ține numai echilibrul puterii, ci devine și mai mare decât această. Aici se arată o rumpere!

Acele părți ale linte de gaz, cari se află la marginea ei, dispar din sfera gravitațiunii; cele mai de-aprōpe de centru se atrag mai tare; ne mai având nici o pedecă de cătră puterea centrifugă, se răpedesc cu o mișcare rapidă spre centru, formând un sferoid mai mic, decât mai înainte, cu o rotațiune mai accelerată. Cercul însă, care s'a despărțit, își continuă rotațiunea în modul de până aci, fiind condus și ținut de interiorul masei de gaz. Resultatul celei mai mici neegalități a cercului e: că un loc mai des al acestui cerc readună părțile masei din apropierea mai mare. Cercul e rump. partea despărțită atrage în continueta sa strămutare tot mai multe părți ale cercului și forméză cu densesle o solipilă mai mică, care își continuă calea în gîrul solipilei mai mari în aceea îndepărtare, în care s'a despărțit cercul dela densă.

Însă având cercul două părți: una esteriōră și alta interiōră, și fiind mișcarea părților cercului în ambele aceste părți numite variabilă, după proporțiunea diametrului lor: de aceea se conbombară mai întâi părțile, cari se țineau de marginea cea mai esteriōră a cercului.

(Va urmă.)

G. Pocreanu.

Călinarul săptămânei.

Ziua sept.	st. v.	st. n.	Numele sântilor și serbătorile.	Sorele resare	Sorele apune
Duminica	4	16	Păr. Ieroteu.	6 41	5 19
Luni	5	17	Mucenița Haritina.	6 43	5 17
Marti	6	18	† Apost. Toma.	6 44	5 16
Mercuri	7	19	Mcii Sergie și Vach.	6 46	5 14
Joi	8	20	Cuv. Pelagia.	6 47	5 13
Vineri	9	21	† Apost. Iacob.	6 48	5 12
Sâmbeta	10	22	Muc. Eulampie.	6 50	5 10

Esposiția română din Sibiu.

XV.

Literatura și instrucțiunea.

G.

Scrieri beletristice.

Ajunsem cu revista noastră la flăoarea literaturii, la scrierile beletristice, poezii și ce se mai țin de aceste.

Literatura română poetică și peste tot beletristică în aceste două decenii ultime a crescut estensiv, nu însă și intensiv. Producte literare de această specie eșiră mai numeroase, relative cu mult mai numeroase, decât în cele două decenii precedente; dară cu ele nu se pră mări totodată fondul, nu se pră publicară produse de adevărată, valoare intrinsecă. Onorabili excepțiuni dela această regulă sânt puține.

Cu această judecată a noastră va consimți, credem, binevoitorul cetitor, decă își va reaminti, că grandii, corifeii poeziei române de arte, cari i putem numi atari până acum, debutară căți toți în anii 40—50 ai secolului presente, în acest period producând ei cele mai mărețe și neperitore opere ale ingeniului lor. În Pleiada strălucitoare a dișilor ani vedem pe un Const. Negruzzi, Greg. Alesandrescu, pe Lafontaine al Românilor, fabulistul A. Doniciu, pe un And. Mureșan, V. Alesandri, regele poeziilor române, pe D. Bolintineanu, care între împregiurări material mai favoritoare eră să reeșă așiderea rege, fresce pe tărâm poetic și cu tendințe ceva desclinate de ale lui Alesandri. Vedem apoi pe ceriul poetic român în deceniile din vorbă încă une stelișore mai de a două mână, cari cu lumina și frumșea sa încă tot atrag, și cu drept cuvânt atrag privirea și stêrnesc plăcerea spectatorului.

Chiar și dincôce de Carpați, sub impulsionea furtonoșilor ani 1848—49 și a consciinței și simțului național prin acele evenimente puternos redeșteptat, se pornesce o activitate literară, ales poetică, cum înainte de acea nu se mai veduse între Români de aici. Se aleg și disting din generațiunea tineră nu puțini favoriți ai lui Apoline, nu puține talente adevărat poetice, cari la prima lor ivire revărsară rađe suave, plăcute, mult promișetore. Martoră ne e, ca se nu ne provocăm la altele, „Fôia pentru minte ânima și literatură“ dintre anii 1850—60, care în acum numitul rêtimp publică o sumă de încercări poetice; între ele însă și adevărate poezii, ba mărgăritare ale poeziei.

De pe la 1860 încôce foarte numeroși din generațiunea jună, cu mult mai numeroși ca înainte de acea, se încercară a încalecă Pegasul și a suî ânimoși culmele Olimpului. Dară, pare-ni-se, nici unuia dintre atâți nu i succese cum se cade și nu vră se-i succedă a se avântă până la piscurile lui înflorite. Unul singur nu vedem înălțându-se peste ceialalți, redicându-se peste

mulțime, carele prin creațiuni adevărat poetice mai de însămnătate se ne atragă, lege și farmece atențiunea, încât în admirațiunea noastră se esclamăm: iecă unul, care cu un cap e mai mare decât toți! Peste câmpul poetic român al cestiunatelor două decenii ultime și peste capetele cultivătorilor lui dincolo mai în depărtare, în fundul scenăriei, încă tot numai majestosele figure ale Alesandrilor, Mureșanilor, Bolintineanilor și ale celorlalți de prin anii 40—50 le zărim și vedem distingându-se pe acest tărâm.

E departe de noi voința, de a vră prin aceste observațiuni se descurăgiăm pe cineva, se ne descurăgiăm pe noi și națiunea. Acesta pirotelă a activității și productivității poetice în des memoratele decenii ultime noi o găsim foarte naturală. Causa ei nici nu o căutăm în acea lege firăscă, după care în urma unei producțiuni mari, fie pe veri-ce tărâm al naturii, vine pe câtva timp de comun o anumită lăngețire, și după care côrda încordată așiderea remite dela un timp încolo, încât trebe se o încordi de nou. Nu o căutăm nici în alte asemeni. Unde dară? În împregiurările nostre sociali-politice.

Români trans- și ciscarpatini trecură în proximele două decenii și mai trec încă în această privință prin adevărate revoluțiuni din cele mai radicali, deși pacifice, nesângerose. Luptă pentru unirea, organizarea constituțională și independența României la cei dincolo; luptă pentru egală îndreptățire și drepturi naționali-politice la cesti dincôce de Carpați: ietă caracteristica acestui period în viața Românilor. Ieră aceste lupte pentru basa esistenței naționali absorbiră capitalul cel mai bun din puterile intelectuali ale națiunii, angăgiară chiar și talentele poetice, de cari n'au lipsit nici în dișul period, abstragându-le și distrăgându-le de la vocațiunea și destinațiunea lor firăscă.

Din acest punct de vedere considerăm, cu această măsură măsurăm noi produsele nostre literare poetice și beletristice din anii mai de curând trecuți. Fie însă ori-cum, din ele eră relative nu multe espuse la Sibiu: espuse, repetim, mai mult de tipografiile respective, decât de autorii enșiși. În fruntea lor sta edițiunea II „Din poeziile“ bardului odei naționali, Andreiu Mureșan, și tot din genul liric „Harpa și caval“, poezie de T. Alexi, cum și „Poezii de amor“ de Nic. Barbu din România.

Din genul poeziei epice figură acolo „Negriada“ de Ar. Densușan, primită până acum în mod favorabil și de criticii străini, germâni, ale cărei cânturi ultime abiă așteptăm să apară. Numai după apărarea acestor critica, putend judecă valoarea lor în sine și legătura lor poetico-estetică nimerită aș nenimerită cu cânturile deja apărute, se va puté pronunția în deplină cunoscință de cauă. Judecând însă după cânturile „Negriadei“ publicate până aci, cum și după studiile de artea poetică și de estetică ale poetului autor, sperăm cu încredințare succes bun.

Altcum „Negriada“ lui Ar. Densușan căpêtă, mai deodată și în același timp, o rivală în „Florinta“ bravului și zelosului profesor din Cernăuți, Ioan Bumbacu, redactorul „Aurorăi Române“. Și una și alta e încă necompletă, numai de jumătate publicată; deci verdictul definitiv al nostru ca și al veri-cărui altuia asupra-le e astăzi încă imposibil. Care din două va căștiga la timpul seû laurul preeminentei? De pe acum putem dice numai, că: vom vedé.

Obiectul e foarte nimerit, foarte bine ales în amândoué: din trecutul mai mult aș mai puțin întunecos și mitic al gintei române. În „Negriada“ se naréză faptul, cum Români pe la începutul jumătății a două a evului meș se afirmă pe sine ca atari prin întemeierea de state românesce neatêrnătore. „Florinta“ incepe de ma

sus, dela colonisațiunea romana, enarând, descriind și depingând sôrtea coloniei latine dela Istru și Carpați pe timpul invasiunii popoarelor barbare, cari unul ca unul se stinge de dor după binecuvântata, frumoasă, „Florinta“ Daciă, ieră acêsta respingea pe pețitorii barbari unul după altul. nevrând sê fie însoțită, decât cu soțiu, cu element latino-român pentru tôte secele.

Vedem dară, că „Florinta“ vrê sê fie o epopeie națională alegorică, un soiu nou de „Arghiru și Elena“, decă cumva acêstă poemă alegorică propune, precum susțin unii, cele două campanie ale lui Traian portate cu scopul de a cuprinde și romanisă Dacia. „Negriada“ e ôreșicum mai mult reală. Limba și dicțiunea acesteia e mai elevată, a celeia se rașimă mai mult de popor. Ambele însă se folosesc în mod destru de mitologia daco-română atât de avută și opulinte, ci până acum așa de puțin cercetată și studiată.

Dorim succes perfect ambelor epopeie! Pe tărêmul propriului epos până acum mai nimic nu putem arêta de ceva dômne-ajută. „Mihaiada“ lui I. Eliade e manca, și din cele două cânturi se pôte conchide, că și completă ar avê scăderi mari obiective și limbistice. „Traianida“ de D. Bolintinean e greșită în dispozițiune și execuțiune. Și așa și alte câteva încercări mai neînsemnate. E timpul ca și în gîntea noastră, ale cărei dispozițiuni spirituale sînt ca și făcute pentru produse de poezie epică, sê se alegă și distingă talente chîimate spre acêsta, înțelegem spre cultivarea epopeiei de arte.

La aste adaugem „Rătécirile lui Odiseu“, adecă „Odisea“ lui Homer, tradusă binișor, în versuri, de gimnasistul, acum teologul gherlan S. P. Simon. O suprarreviziune din partea unui cunoscător ar fi delăturat prê lesne în acest opșor unele erori limbali, ales sintactice, cum și unele neesacități ritmice. Cu tôte aceste pe acêsta cărare nu puțin spinosă, pe care, după cât scim, debutase mai întăiu bêtânul C. Aristia cu traducțiunea unei părți din „Iliada“ divinului Homer, strigăm din animă tinêrului traducător: „Macte, puer; sic itur ad astra!“

Eposul nelegat, adecă romanurile și novelele, așșdere sînt până astăzi din cele mai puțin cultivate în literatura rom. Avem ce-i drept cu sutele romanuri și novele străine traduse, de comun în limbă rea și de și mai rêt cuprins; așa cât mai an V. A. Urechie se vêdă mișcat a protestă formalmente și sêrbătorește contra acestei invasiuni literare străine, sîricăciöse și molipșitore de moralurile caste ale poporului român (în fasciôra „Contra literaturii desfrênate“.)

Istoria-ne națională, abundența narațiunilor sêu poveștilor nôstre poporali, chiar têmplămintele epocali, prin cari trece românimea în presinte, ar suministră în êst respect un material din cele mai opulînți și mai proprie talentelor chîimate. Înavățirea literaturii nôstre epice nelegate cu romanuri și novele din specia celor istorice naționali cum și sociali ar fi, după noi, mai de dorit din acêsta specialitate. Veți bine că aceste și pretind mai multă preparațiune din partea scrietoriului, studiu mai profund și mai pêturdător al trecutului și presintelui, al ômenilor, datinelor, evenimentelor și al altor impregiurări.

Cu bucurie constatăm de altmîntre, că în timpul mai nou și pe acest tărêmu debutară — și nu fără talent și succes — unii scrietori din generațiunea mai tinêră, apucând pe calea și în direcțiunea mai sus îndegetată. Între scrierile de acest soiu ale unui I. Vulcanu, V. R. Buticescu, T. Alexi, Al. Onaciú, Emilia Lungu, și alții (ca sê tăcem de analogi literatori rom. transcarpatini) literatura rom. câștigă nu un product cât de bine nimerit atât în privința formală cât și materială, în limbă ca și în cuprins, cu un cuvênt: câștigă produse de preț. Din ele însă nu vêdurăm în pavilionul din Sibiu,

decât „Ai carte, ai parte“ și „Ciarda albă“ de Teochar Alexi, carele totodată se adoperă în mod demn de laudă a ne face literatura poetică și lumei germâne cunoscută, și putem afirmă, că în nu rele traducțiuni. Din aceste lucrări ale dlui T. Alexi încă eră espus un volum micutel.

Dela alți literatori nu furê prezentate la espozițiune alte opuri tipărite, apertînêtoare acestei specialități. Ios. Vulcanu nu espuse, precum nici „Familia“ așa nici vre-unul din romanurile și novelele sale; asemenea nici alții.

Nu ne putem însă cu tôte aceste contení de a nu ne esprimă, în urma asociațiunii ideilor, acea opiniune, că p. e. eminentele romanu intitulat „Ranele Națiunii“ ne arêta pe Ios. Vulcanu ca făcut pentru romanul social, numit de Germâni „Sittenbild“ de Unguri „Korraj“². Spre acêsta îl califică nu numai talentul, esperrința vieții și în genere cunoscînțele frumoșe, ce poșede, ci ni se pare și agerimea observării și umôrea, de care dispune în dosă nu micuță. Sê ne aducem numai aminte de „Gura Satului“ cât a stat sub redacțiunea dsale, cum și de spiritualile conversațiuni umoristico-sarcastice ale lui Hodorosc și Trosc din „Șeșetôrea“. Cu acești eroi ai umôrei și satirei, și adeverate și fine, astăzi la noi numai profetul Bileam din „Calicul“ lui I. Popa pôte stă rost, care foie vijgăitôre, de umôre, sarcasm și satiră e de dorit, sê nu trecă, cum fece în vre doi numeri ultimi, în estrem („grobe Satyre“ i dic Nemții acestui estrem), ci sê rêmână pe cararea prê frumosului și nimeritului sêu început.

Încă un op epic manuscript de pe pulpitele espozițiuni atragea atențiunea visitătorilor și le stêrniă curiositatea, macar de a frunđări prin dênsul. El se intitulă „Stêua fetei“, de zelosul adunător al baladelor, colindelor, datinelor și peste tot al poeziei rom. poporali și membru al Academiei rom., dr. At. M. Marienescu. Proprie e o novelă, cam în stilul și spiritul narațiunilor mitice sêu poveștilor poporului nostru. În ea însă, începênd dela eroul noiei Semenic și dela eroina Brêndușă, până la părinții, frații și sororile, fêrtații și suratele acestora, și până la vasele, mîncările, beuturile și lăutarii dela ospete, și până la lucrurile din natură, cu cari eroii noiei în decursul desvoltămêntului sortii lor convin și aũ de a face etc., totul e numire de plântă. Peste șapte sute de nume române poporali de plânte sînt în modul arêtat întretesute în acest op ingenios și unic în soiul sêu în literatura nôtră. Părechie ar avê numai în „Condâmnarea viței de vie“ (versificată și publicată în „Povestea vorbei“ de Ant. Pan); dară acêsta se află și în literaturile altor poporațiuni apusene, deci pôte e creațiune străină, intrată în literatura rom. poporană pe calea împrumutului.

Fie-ne însă iertată o mică observațiune la laudata novelă. Eroul ei Semenic sê arêta de câteva ori prê puțin eroic, se dá prê iute și ușor învins adversarilor, cari îl intimpină; ceea ce desplace. Desplace cu atât mai vêtros, fiind că plânta semenicul, numele eroului, e în credința poporului nostru simbolul eroismului, voiniciei. În cânturile poporali junele rom. murind rôgă pe mândra sa, ca pe mormêntul sêu acêsta:

„Sê sêmine seminic:

C'a fost tinêr și voinic!“

Un alt manuscript, într'o compactură elegantă și de o scrisôre caligrafică, atrăgea nu mai puțin privirile visitătorilor espozițiunii, și le deșteptă curiositatea, încât sê frunđărescă și cetescă într'ênsul. Eră comedia în patru acte intitulată „Douê emancipate“, scrisă de juna dômă Alesandrina Mateiu. Scrietoriul acestor a cetit, cam în fuga mare și acest manuscript, și nu pôte

dice alta, decât că tinera autóre, care, după cum ne spuseră, scrise până aci și în limba germană câteva piese dramatice, fără îndoie că posedă, pe lângă prę frumoșe cunoștințe literare, totodată și talent dramaturgic nu de tóte dılele.

Abiá trebuie să spunem, că subiectul celor „Dóuë emancipate“ ıeste din cele mai apte chiar și pentru o comedie superioare; căđi tema, de a se admite ori ba și în ce măsură a se admite secul frumos la cultură și studie mai înnalte? stă în timpul nostru la ordinea dılei. Lumea în privința acestei întrebări e divısată. Unii țin, că virtuțile óreșicum specialminte femeiesci, căsnicia, frăgeđimea în amóre șcl., prin studiile și cultura superioare a femeii necum să se periclite într'nsa, ci încă se vor întări, punend dısele studie pe femeie în pozițiunea de a-și puté cunósce și mai bine sublima, dđieesca vocațiune ca consórtie și mamă, ca ánger așa đicend tutelă al individului singurit și al familiei. Alții din contră se tem, ca nu cumva cultura mai înnalță, făcută odată posibilă și dată și femeilor, să șerbescă în detrimentul chiamării lor fireșci ca mame și consórtii și așa đicend ca suflet al familielor, să le mărăescă nu-mai vanitatea, fleuritul, gurálivia și alalte vițiuri, cari lumea cea rea — cu drept aú cu nedrept? nu discutem — le atribue mai mult secului muieresc, decât celui bărbătesc.

Iecă ce personifică cele „Dóuë emancipate“! Tinera veduă Hortensia se apucă și frecuentă studiile medicinale, în butul prejudețelor timpului și ómenilor și în butul varielor derideri și suspițiunări, chiar pentru a-și scı și puté cu atât mai cu succes ímplini dėtórințele sale de mamă, chiar pentru a-și puté cum se cade grigi și eventualminte rápi din ghiarele morții nendurate copilița, pemnul amórei sale neperitóre, ce nutrise și nutresce față de adoratul său soț deces. Diametral opusă e acestei emancipate ceealaltă, Vespasia. Natura și caracterul ei ne revócă încátva în minte unele figure din „Les femmes savantes“ de Molière. Acesta feciórá bėtrână a făcut, cum se vede, așıșderea nu puține studii. Ínsé aceste i șerbiră numai spre a-i ascuți péna și limba, ca cu aceste, ca și cu niște adevėrate aculee de vespi, prin articli publicați în diferite diare și pe alte cărări și ámbłari să defaime, calumnieze, denigre și atace onórea altora. Astei procedure apoi i pune puză pe colac faptul, că Vespasia acéstă meserie hėdă o esercită pe comptul neglijerei a tóte virtuțile femeiesci familiari.

Drept că acestor direcțiuni, de emancipațiune femeiescă bună și de emancipațiune rea și de condamnat, nu le-ar strică în comedia cestiunată o accentuare cevași mai mărișóră prin încă câteva situațiuni corespundetóre în actele cele d'ántăiu, de cari situațiuni viéta ofere cu sutele și miiele. Prin asta caracterele persónelor principali s'ar marcă mai bine, ieră fabula comediei din vorbă în unitate ar căștigă și incurcătura ei s'ar puté face și mai interesantă. Altmintre limba celor „Dóuë emancipate“ e încovoiósă și cât se póte de bună românescă, cu escepțiunea a câteva erori sintactice, lesne de cores. Dialogul în cele mai multe locuri e plin de alusiuni fine și așa de spirituali, încát te surprinde.

Gratulăm drept'acea de nou junei dramaturge pentru acéstă bucată, care cu câteva modificări și corecture ca cele índegetate, nu ne ínđoim, va fi bine primită de publicul nostru; dorind totodată, să persevere pe acest câmp literar, la noi Románii ciscarpatini așa de páraginit și ínțelinit, ba, am puté đice, până acum încă nedesfundat.

Íntr'adevăr cu memorata piese teatrală am și gătut cu scrierile dramatice dela esposițiunea noastră din Sibiu. Iosif Vulcanu nu espue nici una din concep-

țiunile sale teatrale, dintre cari pe unele le primı cu căldură și publicul rom. de peste Carpați. Tinérul și talentatul autor al „Tribunului“, I. Lăpėdat, nu mai este, mórtea nendurată ni-l rápi prę de timpuriu. Apoi unde ne mai sânt alalți dramaturgi ciscarpatini? . . .

Dar nici să nu ne prę minunăm de acéstă! Musa Talia până acum n'are la noi nicăiuri templu destinat cultului său; ieră fără acesta talentele dramaturgice n'avea pentru cine și pentru ce scrie. Ne laptă ínsé speranța, că „Societatea pentru fond de teatru rom.“ va fi nu peste mult în stare a face să despară și acest neajuns. Până la acel mult oftat moment încă e de dorit, ca cei ce sânt în peptul lor divina schinteie a poesiei și vocațiune chiar pentru acest ram poetic, să nu lase a se stinge, fără a lumină, acea divină schinteie, acel foc sacru; mai vėrtos, că afacerea teatrului național rom. în Románia rėdicându-se în timpul din urmă și prosperând din ce în ce mai frumos, produsele dramatice rom., fie de ori unde, fie numai bune, este unde le valoră.

Dintre foile nóstre beletristice zărıram acolo pe pultele pavilionului esposițiunii din Sibiu numai „Albina Carpaților“, redactată cu tact și cunoștința de lucru de regretatul I. Lăpėdat, apoi scurt timp de Vis. Romanu și Ios. Popescu. Pėcat că nu mai apare. N'a fost acolo succesórea „Aurorei“ de scurtă viéta, veterana „Familia“, care este în presinte, de nu ne ínșelăm, cea mai vechie fóie rom. specialminte beletristică și totodată, cutezăm a đice, cea mai bine redactată, numai un pic cam scumpă. * N'aú fost acolo nici foile periodice edite și redactate de N. F. Negruț din Gherla („Amicul familiei“, „Preotul rom.“, „Gura satului“, „Cărțile satėnului rom.“), dintre cari „Cărțile satėnului rom.“ sânt cât se póte de bine compuse și, pe lângă „Șeđetórea“ de Ios. Vulcanu, unicele destinate mai de-a-dreptul pentru poporul satėn; deci ar fi de dorit să continue. N'a fost în fine acolo nici „Aurora rom.“, de curėnd pornită prin zelosul prof. I. Bumbac în Cernăuți.

Dr. Greg. Silași.

O privire critică

asupra adunării din Sibiu a Assoc. transilvane. **

Sunt mai multe sėptėmani decând sėrbătorile româneșci din Sibiu s'au sfirșit. Sėrbători naționale mai mărăte rar se vor află în anele vieții Románilor de dincóce. Se susține cu tot dreptul, cumcă aceste festivități románesci au afirmat vitalitatea nóstră națională. Aceste sėrbători au fost un rėspuns resolut și categoric dat la adresa acelor silințe dușmane ce voiesc a ne dispută puterea vitală și a ne ținé ascunși sub vėl de întunerec, ca lumea să nu ne cunósca.

Esposiția a vorbit și mai puternic, a vestit din un corn până la celalalt corn al lumii, cumcă neamul românesc din acéstă țeră are viéta, voiesce să trăiescă și are viitor. Silințele de a ímpedecă arangiarea acestei nobile manifestări de viéta au devenit blamate, pál-muite.

Publicul atât de numeros, s'a întors la ale sale cu inimă plină de bucurie și de entusiasm, ducend cu sine cele mai frumoșe impresiuni și suveniruri, ce nu le va uită. Ajuns acasă, începe a recapitulă tóte cele vėđute și cele petrecute, entusiasmul începe a se ínlocui cu judecata rece, nepreocupată și neconturbată de agitațiunile inimei. Índată ce ajungem la acest stadiu, tóte luc-

* Decă sprijinul ar fi mai mare și fóia ar puté fi mai ieftină. Red.

** De și târdıu, publicăm totuși aceste aprețuri critice, căci ele conțin unele observațiuni, cari merită să fie considerate Red.

urile le privim cu altă perspectivă și le aflăm în alte fașonuri.

Omul plin de entuziasm apreciază lucrurile altcum decât cel rece, pentrucă multe le trece cu vederea. Apoi este lucru afară de totă indoiela, cumcă niște srbători atât de grandioase vor fi având și ele unele scăderi, cari decă nu voim a ne înșelă noi pe noi, trebuie să le discutăm în sala cea mare a publicității. Eu ssum de parerea, cumcă nu este bine a ne tăce scăderile, ci este cu mult mai bine a le arătă, ca așă pe viitor să se pôtă îndreptă. A discută despre lucruri publice în publicitate, nu numai este bine și folositor, dar chiar este necesar, fireșea aci înțeleg o discușune serioasă și obiectivă, și noi credem că nimenea, nici chiar persoanele ce s'ar află atinse, nu pot luă acēsta în nume de rēu, ci din contra trebuie să fie mulțumitōre.

Premițând aceste, ne permitem, dle redactor, a ve rugă să binevoiți a publică puținele nōstre observări critice, cari nu urmăresc alt scop decât ca pe viitor să contribuie spre îndreptarea acelora cari după a nōstră părere subiectivă sunt de îndreptat.

Voiu trece cu vederea partea socială a festivităților, căci ar fi un mare anachronism a reveni așă târziu la ele; vom vorbi numai despre adunarea generală a Asociațiunei, care are și acuma importanța interesului.

Acēsta adunare a durat 3 zile și avū 4 sesiuni. Decă reasumăm tōte lucrările isprăvite în atăta timp, venim la un rezultat ce nu ne mulțameșce nici pe de parte. Nu ne mulțameșce, pentrucă s'a petrecut un timp atât de lung și inaintea unui public atât de frumos, în cea mai mare parte cu vorbe lungi și late. Ar fi timpul să învețe odată și omenii noștri mai mult parlamentarism. Unii omeni par a avē o manie de a vorbi multe, alții au manie de a face opoșiție ca să fie în opoșiție chiar și la lucruri de acele cari cel mai simplu om trebuie să le aprōbe. Păreau că tōte sunt întogmite de a lungi vremea și a pune paciința publicului la probă. Tōte ca tōte, dar la o adunare atât de strălucită, atât de alēsă, la o adunare a Asociațiunei transilvane pentru literatura română, și să nu se rostescă nici barem un unie discurs literar, acēsta nu incape în căpățina nōstră.

Nu ne mulțameșce acēsta imprejurare cu deosebire pentrucă în § 2 al statutelor se dīce espres: Scopul Asociațiunei este inaintarea *literaturei romane* etc. . . . va să dīcă cel dintăi punct este *literatura*. Sē ne întrebăm acuma, ce a făcut adunarea generală pentru literatură? Am vedut. Nemica. Ce au lucrat secțiunile sciințifice create anume pentru promovarea sciinții și literaturii române? La acēsta ne raspunde reportul comitetului: „Secțiunile nu s'au întrunit nici odată, pentrucă nu a intrat nici o lucrare care să fi reclamat întrunirea lor.” Ciudat lucru, dar adevērat, căci așă s'a raportat. Va să dīcă nici una, nici alta, deci cu alte cuvinte progresul literaturii făcut de Asociațiunea nōstră la asta adunare este = o.

Sunt 4 ani decând s'au înființat aceste secțiuni la adunarea generală din Blasiu, cand s'a acceptat un regulament special. Si decă analizăm rezultatul lucrărilor acestor secțiuni, este și rușine a spune, este aprōpe nimica. După cât sūntem informați, apoi aumai secțiunea sciințelor naturale a lucrat ceva, adeva a censurat niște manuscrise intrate de o mulțime de vreme la concurs, precum și a Florei phanerogame din fostul distr. al Năsēudului. Atăta totul. Decă s'ar satisfice unui § din regimentul secțiunilor carele prescrie, ca fie-care membru din vreo secțiune să lucreze în decursul unui an cel puțin un tractat din sfera secțiunei sale, foia Asociațiunei „Transilvania” ar avē prē mult material, pentrucă sunt aprōpe la 30 membri în tōte secțiunile și decă fiecare lucrează numai o colă tiparită la an,

ar fi prē mult material, deōrece foia, „Transilvania” iēse la an numai în 24 cōle. Inse D. membri se vede că s'au făcut membri numai de paradă, numai ca să ocupe și ei un loc, să figureze de atari. Este forte dureros cand omeni bētrani și serioși consideră și tracteză cu atăta ușurință aceste secțiuni menite de a fi focarul literaturii și al sciinții la noi. Este și mai trist cand unī se fac membri în secțiuni de atari specialități cu cari nu s'au ocupat nici odată în viață. Ar fi de dorit ca atari membri cari nu se simt chemați pentru atare specialitate și cari nu fac destul prescrișelor pentru membri, să părăsescă locul. Mai bine să se desființeze acele secțiuni poreclite decāt să existe așă cum există de batjocura lunei.

Me reasum. Pentru viitor ar fi bine, ca comitetul Asociațiunei și presidiul lui să pună mai mare pond pe partea literară și la adunările generale acēsta să facă partea esențială. Ar fi de dorit ca cel pușin 2 ședințe să se petrecă numai cu discursuri literare. Vorbele cele multe și altă dată fără pic de conținut s'ar reduce de sine. Dupăce atât bugetul, cât și propunerile se studiază de cătră comitet, apoi de cătră comisiuni alese din sinul adunării generale, s'ar putē trece mai ușor peste ele, fără a întinde atâte dispute seci. Ar fi de dorit ca omenii cari au interese personale în vreo comisiune, să nu între în acele că membri. Ar fi bine în urmă cand ar încetă și mania de a face opoșiție și vorbă multă și acolo unde nu trebuie, pentru că consumă timpul cel scump fără folos. P.

Serbări în Năsēud.

Diua de 4 oct. n. are pe lângă înșemnatatea onomasticeii Majestății Sale a împēratului, pentru Năsēud și înșemnatatea, căci în acēsta și s'a deschis gimnasiul nostru la a. 1863, adeva acum 18 ani.

Ca în toți anii așă și acuma în presera acestei zile s'a luminat întreg opidul, ier gimnasiul eră decorat cu 3 frumoșe transparente. Tinerimea gimnasială în ordine bună a mers inaintea vicariului și președinte al fondurilor școlastice. Un școlar i-a rostit o vorbire de mulțumită și recunoscință, la ce vicariul a mulțumit îndemnând tinerimea să învețe și să se pōrte bine. Atât aci, cât și inaintea gimnasiului s'au esecutat mai multe piese cu corul.

În 4 oct. după misă la care au participat afară de corul profesoral, mai tōtă inteligința din Năsēud, s'au rentors cu toții la gimnasiu, unde s'a esecutat programa cu declamațiunile îndatinatē în cele 5 limbi ce se propun obligat la acest institut și cu mai multe piese esecutate de cor și de orchestră. Tot aci a vorbit directorul gimn. și președintele fondurilor.

La 1 oră d. a. s'au întrunit la un banchet peste 30 persoane, ieră s'era s'a arangiat un bal în favorul fondului pentru studenți morboși.

Banchetul l'au dat 7 enși dintre cei ce au făcut atâtaiul examen de maturitate la 1871. Cei d'antăi maturisanți s'au fost dat parola ca după 10 ani să se mai întâlnească odată în Năsēud, toți căți vor rămâne în viață. Numērul acelora a fost atunci mare, înșe acuma s'a mai redus. Din 16 maturisanți, 5 au murit, ier 11 au rămas în viață, din acestia 7 au participat, unul de la marginea Ungariei, dela termii Tisei (Sătmar) s'a esecusat prin o prē frumoșă scrisōre plină de simțuri romānesci, unul a telegrafat, că nu pōte (din Bucovina), ier ceilalți n'au venit. Cei 7 sūnt urm. Ion Ciocan, Grigore Pletos ambii prof. în Năsēud, Anton Georgiu, asesor orfanal, Alexa Larionesi adjunct la judele cercului Monor, Ion Georgiu profes. (Gherla), Bulbuc și Rabrean ambii preoți. Banchetul a durat până sēră. A fost o drăgălașă petrecere romānescă și frățescă. Înșu-

flețirea a fost mare, toastele ca ploia. Tot acești bravi tineri au pus cu această ocaziune temelie la un fond cu numele „Nascu”, întru onoarea mult meritatului dascal Bas. Nascu, cu menirea de a se ajutură școlarii lipsiți.

Balul a durat până cătră 4 cėsuri în diminetă. Bagsemă din cauza vremii nafavoritöre a fost slab cercetat. Din afară n'am vėđut decăt 3 oficiari dela reg. 63 din Bistriță. Sė ve fac și un buchet din florile ce au decorat balul și cu acesta sė incheiu. Dėmnele: Elisabeta dr. Tanco, dr. Moisil, Anastasia Popițan, Clotilde Malaiu, Iosefina Mureșan, Șuteu, Bob, Rus ș. a. Dșorele: Emilia și Paulina Mihalăș, Amalia Picıu, sororile Pop, Ilėna Dragoș, Strauch, Pocay, Buta, Kirts ș. a. Toaletele au fost simple și cu gust. Me bucur, că luxul a început a se ignoră. Observări critice aș ave multe de făcut, cu deosebire în privința luminelor, înșe le rezerv pentru altă-dată. +

Literatura si arte.

Apel la publicul român. Înainte cu cinci-spredece ani am publicat o broșură de încercări poetice. Din cele ce am scris de atunci, n'am dat la lumină nici o culegere. Deci nu voi fi döră nemodest, că după un interval atât de lung imi ieș voia sė pun ierăși sub tipar un volum. Acesta va conține bucăți alese din cele ce am publicat de atunci și va purtă titlul: „Lira mea”. La această lucrare am onöre a deschide prenumerațiune, cerend binevoitorul sprigin al onorab. public. Cartea va fi de 15—17 cöle, hărtia cea mai fină de velin, edițiune de lues. Prețul unui esemplar broșat 2 fl., legat pompos 3 fl. Bani de prenumerațiune sunt a se trămite până la 5 novembre st. n. Atunci opul se va pune sub tipar și va apărė până în 15 decembre, spre a se putė întrebuință drept cadou de Crăciun sėu de anul nou. Colectanții vor primı, după 10 esemplare unul, în semn de mulțămıtă. *Oradea-mare* 12 octombre 1881. *Iosif Vulcanu.*

Logica. Sub acest titlu scösė de sub tipar la Brașov dl profesor la gimnasiul român de acolo Iosif Fericean o lucrare a dsale. Precum cetim în precuvėntare, scopul autorului, care e catechet la acel gimnasiu, a fost a demustră nemurirea sufletului. Reușit-a, se va vedė din o recensiuone ce sperăm a publică mai tărđșu. Prețul acestei cărți e 2 fl. și se află de vėndare la autorul.

„Hernani” romănesce. Dl Petru V. Grigoriu, unul din colaboratorii nostri dela Jași, a terminat traducerea sublimei drame în versuri a lui Victor Hugo „Hernani”. Traducerea asemenea e făcută în versuri pe cât se pöte mai elegante și la înnălțimea autorului. Acesta frumösă traducere, una din cele mai prețioșe lucrări în această sferă a literaturii romăne, se va publică în „Familia”.

„3 Decembre”, tragedia originală în un act în prosă a dlui Al. A. Macedonschi, s'a jucat de dōue ori în „Orfeu” din Bucuresci, și în curėnd se va reprezentă și în teatrul National. Autorul a prelucrat un fapt real, care s'a petrecut înainte cu doi ani în Ungaria. Atunci, precum s'a scris prin diare, o femeie (birtășită) a omorit pe un călėtor bogat, care vini spre nōpte în birtul ei, dar în diua următore se adeveri că acela a fort fiul ei dispărut mai de mult. Numele tragediei derivă din împregiurarea curiösă, că tōte evenimentele acestei tragedii se petrecură în 13 decembre. Autorul a reeșit a concentra într'un act o acțiune atât de mare și piesa a fost bine gustată.

Nōua bibliotecă romănă se numeșce o întreprindere beletristică, care se va edă de tipografia Alėxi în Brașov, cuprinđend novele și romanuri traduse. Căte 30

broșuri vor formă o serie, fie-care broșură se va plăti cu 15 cr. la primirea ei. Broșura primă conține: „Minunea sprincenată” novelă de Henric Tschokke, în curėnd va urmă „O actriță” roman de Xavier de Montepin.

Ce nou?

Sciri personale. Dl Augustin Ladai, judecătör pensiunat al curții de cassatiune, fu decorat cu crucea de cavaler al ordinului Leopold. — Pr. Ssa Ioan Metianu, episcopul dieceșei aradane, se află la Sibiu, participand la ședințele consistoriului mitropolitan și la congresul național bisericesc. — Pr. Ssa Mihaiu Pavel, episcopul dieceșei oradane, a sosit acasă dela moșia sa Slatina în Marămurėș.

Mama regelui Romăniei a mers la finea șeptemănei trecute din Sinaia, dimpreună cu regele și regina, la Bucuresci, unde se află și acuma. Primirea la gară a fost sralucită, fiind de față un public numeros cu tōte autoritățile, cu tōte dėmnele din societatea alėsă; musica unui regiment de linie a cāntat imnul, sėra orașul a fost iluminat. Prințesa e de 68 ani.

Hymen. Dl Alesandru Gera, actuar al oficiului diecesan oradan, ș-a încredințat de soție pe domnișōra Prisca Lengyel, fiica dlui avocat Ioan Lengyel din Oradea-mare.

Dl dr. A. P. Alexi, profes. din Năsėud, ni scrie cumcă dsa s'a pus în conțelegere cu mai multe librării din țeră și din afară (din Romănia) pentru a primı de la acele cărți în comisiune. Acesta a făcutu-o împirs de lipsa cea mare de o librărie romănescă în acel ținut, ce o simțesc cu deosebire șcölele și resp. școlarii, învėțămėntul. Asemene primesce comande pentru ori ce cărți din afară, apoi prenumerări de foi ș. a. Avis pentru autorii și editorii de cărți romănesce!

Iubileul „Romănului”. Dumineca trecută s'a serbat la Bucuresci prin un banchet iubileul de 25 ani dela infintărea diarului „Romănul”. Cu asta ocaziune s'a făcut dlui C. A. Rosetti și alte ovațiuni: regele i-a adresat o frumösă scrisōre de felicitare care s'a cetit în banchet; ier redacțiunea i-a oferit o mėsă de stejar sculptat, împodobită cu bustul dlui Rosetti, aședat în mijlocul mesei pe un teanc format din diarele fundate de dsa.

Br. Haymerle, ministrul comun de esterne, a încetat din viėtă la 10 l. c. în Viena, de un atac de apoplexie. El s'a născut la Viena în 7 decembre 1828, deci a fost de 53 ani.

Esposițiunea industrială din Budapesta s'a închis în dumineca trecută. La această și industria țerănescă romănă a fost reprezentată, care și aci a obținut mai multe premii. Astfel, ca cetitōrele „Familiei” sė fie informate și despre succesul român din această esposițiune, vom notă, că a căpetat medalie de argint cl. I Agota Onea țerancă din Nadlac; soția lui Mihaiu Șorban din secuime, Iustina Todeș din Torontal, Rachila Sima asemenea din Torontal, cl. II a primit Olga Măndruț din Vėrșeț; medalii de bronz cl. I au obținut Ana Rad din Csik-Szereda, dșōra Tina Dragoș din Buteșă în Chior, dșōra Elena Erdős din Borhid în Sătmăr, Doroteia Gress țerencă din Betlėn, soția lui Toma Țutin și Sava Lepa din Carlova.

La nr. de astăzi alăturăm invitarea de prenumerațiune la colecțiunea de poesii ale redactorului acestei foi, cari vor apărė sub titlul: „Lira Mea”. Rogăm pe toți cetitorii nostri sė binevoiēcă a colectă abonanți la această întreprindere.

Proprietar, redactor respundătör și editor:
IOSIF VULCANU.